

ÅRSBUDGET 2023

for FASTER Sogns Menighedsråd

i Skjern Provsti

i Ringkøbing-Skjern Kommune

Myndighedskode 8778

CVR-nr. 27182259

Budget 2023 indeholder følgende:

Målsætning, særlige indsatsområder samt supplerende forklaringer

Årsbudget i hovedtal

Årsbudget fordelt på formål

Målsætninger

Menighedsrådet har forsat en vision om, at medvirke til liv og vækst i kirken. Have øje for de behov og ønsker der opstår i menigheden. Tage stilling dertil og handle derefter. Vi vil gerne medvirke til en kirke, som danner en god ramme om gudstjenesten. En gudstjeneste både de yngste og ældste føler sig godt tilpas med. Menighedsrådet har ansat en sognemedhjælper, som arbejder med sognets menighedsliv. At række de der har behov for en hjælpende hånd ved juletid. Vi har en vision om at gøre så mange som muligt medansvarlige for kirken og det der sker ud fra den.

Særlige indsatsområder (jf. merudgiftsønsker m.v.)

Der ønskes en optimering af varmesystem.

Supplerende forklaringer til budgettet

	Budget 2023	Budget 2022	Regnskab 2021	Regnskab 2020
1 Ligningsbeløb til drift	1.350.000	1.100.000	1.149.999,96	1.150.000,00
Driftsudgifter i alt	-1.349.905	-1.098.852	-1.125.155,50	-990.959,80
2 Kirkebygning og sognegård	-208.711	-113.472	-183.453,14	-108.497,43
2 Indtægter	0	0	2.500,00	0,00
2 Udgifter, løn	-28.811	-27.072	-31.507,66	-30.141,42
2 Udgifter, øvrige drift	-179.900	-86.400	-154.445,48	-78.356,01
3 Kirkelige aktiviteter	-571.365	-564.456	-505.106,33	-446.869,95
3 Indtægter	3.500	3.500	18.600,00	2.454,83
3 Udgifter, løn	-435.165	-418.656	-438.058,03	-382.359,80
3 Udgifter, øvrige drift	-139.700	-149.300	-85.648,30	-66.964,98
4 Kirkegård	-378.899	-276.875	-311.359,36	-292.235,48
4 Indtægter	248.080	371.547	340.861,61	332.744,41
4 Udgifter, løn	-454.679	-483.722	-485.603,02	-467.673,29
4 Udgifter, øvrige drift	-172.300	-164.700	-166.617,95	-157.306,60
5 Præstebolig mv.	0	0	0,00	0,00
5 Indtægter	0	0	0,00	0,00
5 Udgifter, løn	0	0	0,00	0,00
5 Udgifter, øvrige drift	0	0	0,00	0,00
6 Administration og fællesudgifter	-118.355	-121.382	-98.677,02	-109.551,83
6 Indtægter	0	0	0,00	0,00
6 Udgifter, løn	-12.000	-23.520	-10.136,12	-23.638,68
6 Udgifter, øvrige drift	-106.355	-97.862	-88.540,90	-85.913,15
7 Finansielle poster	-72.575	-22.667	-26.559,65	-33.805,11
A Resultat af drift	95	1.148	24.844,46	159.040,20
Forbrug af frie midler (jf. bilag 1)	0	0		
Resultat af drift inklusiv forbrug af frie midler	95	1.148		

* Se gruppe 7 for bevægelser

ANLÆGSBEVILLINGER

8 Anlægsramme				
Kirkebygning og sognegård ((80)+(81)+(82))	-2.810.000	-50.000	-25.000,00	0,00
Kirkegård ((83)+(84))	-60.000	-40.000	-91.400,63	0,00
Ligningsbeløb til anlæg ((92)+(93))	558.332	173.332	133.332,00	133.332,00
Præstebolig mv. ((85)+(86)+(87)+(88))	0	0	0,00	0,00
Renteindtægter af anlægsopsparing (90)	0	0	0,00	0,00
Salg af anlæg (91)	0	0	0,00	0,00
B Resultat af anlæg	-2.311.668	83.332	16.931,37	133.332,00
C Årets resultat	-2.311.573	84.480	41.775,83	292.372
E Heraf til balanceposter (=C-A)	-2.311.668	83.332		
+ Forbrug af frie midler konverteret til anlæg	70.000	50.000		
+ Forbrug af kirkekassens "salg af anlæg m.v."	0	0		
+ Forbrug af videreførte anlægsmidler tidl. år	0	0		
+ Forbrug af eksisterende opsparing	0	0		
Ligningsmidler til afdrag på lån	258.332	133.332		
Ligningsmidler til anlægsopsparing	0	0		
+ Nye lån	2.500.000	0		
Oplagt i stiftet "salg af anlæg m.v."	0	0		
Overf. til kirkekasse "salg af anlæg m.v."	0	0		
Renteindtægter af anlægsopsparing	0	0		
F Balanceposter (anlæg)	2.311.668	-83.332		
G Sum (=E+F)	0	0		

Tallene i parantes henviser til den 2-cifrede formålsskonto, som posten vedrører. Budgettes formålsskonti fremgår af de efterfølger

Formål

Indtægter

1 Fælles indtægter i alt

10	Ligningsbeløb til drift
11	Tillægsbevilling fra 5% midlerne
12	Ligning til samarbejder
I alt	

Budget 2023	Budget 2022	Regnskab 2021	Regnskab 2020	-- Budget 2023 heraf --		
				indtægter	Udgifter, løn	udgifter, øvrig drift
1.350.000	1.100.000	1.149.999,96	1.150.000,00	1.350.000	0	0
0	0	0,00	0,00	0	0	0
0	0	0,00	0,00	0	0	0
1.350.000	1.100.000	1.149.999,96	1.150.000,00	1.350.000	0	0

Driftsudgifter

2 Kirkebygning og sognegård

20	Fælles formål
21	Kirkebygning
22	Inventar, kirke (herunder orgel og klokker)
23	Sognegård
24	Kirkekontor (uden for kirke og sognegård)
25	Tjenstlige lokaler i præstegård
I alt	

Budget 2023	Budget 2022	Regnskab 2021	Regnskab 2020	-- Budget 2023 heraf --		
				indtægter	Udgifter, løn	udgifter, øvrig drift
0	0	-16.655,01	0,00	0	0	0
-130.831	-72.996	-115.054,34	-72.073,06	0	-14.331	-116.500
-19.000	-18.000	-15.967,25	-15.048,73	0	0	-19.000
-58.880	-22.476	-35.776,54	-21.375,64	0	-14.480	-44.400
0	0	0,00	0,00	0	0	0
0	0	0,00	0,00	0	0	0
-208.711	-113.472	-183.453,14	-108.497,43	0	-28.811	-179.900

3 Kirkelige aktiviteter

30	Fælles formål
31	Gudstjeneste og kirkelige handlinger
32	Kirkelig undervisning
33	Diakonal virksomhed
34	Kommunikation
35	Kirkekor
36	Kirkekoncerter
37	Foredrags- og mødevirksomhed
39	Kontingent til DSUK
I alt	

Budget 2023	Budget 2022	Regnskab 2021	Regnskab 2020	-- Budget 2023 heraf --		
				indtægter	Udgifter, løn	udgifter, øvrig drift
-115.800	-103.850	-134.786,22	-106.661,26	0	-113.800	-2.000
-327.665	-325.106	-300.424,38	-270.537,47	0	-284.365	-43.300
-29.400	-35.400	-9.271,05	-13.163,40	0	0	-29.400
-28.000	-28.000	-16.272,30	-5.511,12	0	0	-28.000
-32.000	-34.000	-29.341,95	-27.475,00	0	0	-32.000
0	0	0,00	0,00	0	0	0
-28.500	-28.100	-14.661,53	-22.547,00	3.500	-30.000	-2.000
-10.000	-10.000	-348,90	-974,70	0	-7.000	-3.000
0	0	0,00	0,00	0	0	0
-571.365	-564.456	-505.106,33	-446.869,95	3.500	-435.165	-139.700

4 Kirkegård

40	Kirkegården
41	Kapel/begravelse, urnenedsættelser
42	Krematorium
43	Arbejde uden for egen kirkegård
I alt	

Budget 2023	Budget 2022	Regnskab 2021	Regnskab 2020	-- Budget 2023 heraf --		
				indtægter	Udgifter, løn	udgifter, øvrig drift
-337.905	-228.603	-286.560,41	-265.860,22	248.080	-430.185	-155.800
-40.994	-48.272	-24.798,95	-26.375,26	0	-24.494	-16.500
0	0	0,00	0,00	0	0	0
0	0	0,00	0,00	0	0	0
-378.899	-276.875	-311.359,36	-292.235,48	248.080	-454.679	-172.300

Formål

5 Præstebolig mv.

- 50 Fælles formål
- 51 Præstebolig 1
- 52 Præstebolig 2
- 53 Præstebolig 3
- 54 Præstebolig 4
- 55 Præstebolig 5
- 56 Funktionærbolig
- 57 Skov og landbrug
- 58 Øvrige ejendomme

I alt

Budget 2023	Budget 2022	Regnskab 2021	Regnskab 2020	-- Budget 2023 heraf --		
				indtægter	Udgifter, løn	udgifter, øvrig drift
0	0	0,00	0,00	0	0	0
0	0	0,00	0,00	0	0	0
0	0	0,00	0,00	0	0	0
0	0	0,00	0,00	0	0	0
0	0	0,00	0,00	0	0	0
0	0	0,00	0,00	0	0	0
0	0	0,00	0,00	0	0	0
0	0	0,00	0,00	0	0	0
0	0	0,00	0,00	0	0	0
0	0	0,00	0,00	0	0	0
0	0	0,00	0,00	0	0	0

6 Administration og fællesudgifter

- 60 Fælles formål
- 61 Menighedsrådet/provstiudvalget
- 62 Personale, inkl. delt medarbejder
- 63 Bygning
- 64 Økonomi
- 65 Personregistrering - civil
- 66 Personregistrering - kirkelig
- 67 Efteruddannelse
- 68 Menighedsrådsvalg/provstiudvalgsvalg
- 69 Forsikring/Arb. miljørådg./Stiftbidrag (PU)
- 98 Udlånt til andet sogn

I alt

Budget 2023	Budget 2022	Regnskab 2021	Regnskab 2020	-- Budget 2023 heraf --		
				indtægter	Udgifter, løn	udgifter, øvrig drift
-7.500	-3.000	-5.068,18	-2.991,50	0	0	-7.500
-24.650	-23.300	-20.686,60	-17.121,37	0	0	-24.650
-33.500	-29.500	-28.264,73	-31.206,53	0	-12.000	-21.500
-3.850	-5.000	-3.750,00	-8.791,55	0	0	-3.850
-31.350	-37.320	-29.125,23	-34.591,98	0	0	-31.350
0	0	0,00	0,00	0	0	0
0	0	0,00	0,00	0	0	0
-10.000	-15.000	-3.400,00	-3.400,00	0	0	-10.000
0	0	0,00	-2.644,86	0	0	0
-7.505	-8.262	-8.382,28	-8.804,04	0	0	-7.505
0	0	0,00	0,00	0	0	0
-118.355	-121.382	-98.677,02	-109.551,83	0	-12.000	-106.355

7 Finansielle poster

- 70 Renter af stiftslån
- 71 Renter af realkredit og andre lån
- 72 Øvrige renteudgifter
- 73 Renteindt. af likvider (ex. kgd.)
- 74 Renteindt. af kirkekap.I (ex. gravkap.)
- 75 Kursgevinst/-tab
- 76 Momsregulering
- 79 Afregning - Lønmodtagernes Feriemidler

I alt

Budget 2023	Budget 2022	Regnskab 2021	Regnskab 2020	-- Budget 2023 heraf --		
				indtægter	Udgifter, løn	udgifter, øvrig drift
-70.000	-22.667	-25.333,46	-35.000,13	0	0	-70.000
0	0	0,00	0,00	0	0	0
-3.000	0	-4.177,87	-1.936,39	0	0	-3.000
0	0	0,00	0,00	0	0	0
425	0	0,00	1.273,64	425	0	0
0	0	0,00	0,00	0	0	0
0	0	2.432,53	1.857,77	0	0	0
0	0	519,15	0,00	0	0	0
-72.575	-22.667	-26.559,65	-33.805,11	425	0	-73.000

Formål

	Budget	Budget	Regnskab	Regnskab	-- Budget 2023 heraf --		
	2023	2022	2021	2020	indtægter	Udgifter, løn	udgifter, øvrige drift
8 Anlægsramme							
80 Kirkebygning	-2.810.000	-50.000	-25.000,00	0,00	0	0	-2.810.000
81 Sognegård	0	0	0,00	0,00	0	0	0
82 Kirkekontor (udenfor kirke og sognegård)	0	0	0,00	0,00	0	0	0
83 Kirkegård	-60.000	-40.000	-91.400,63	0,00	0	0	-60.000
84 Krematorium	0	0	0,00	0,00	0	0	0
85 Præsteboliger	0	0	0,00	0,00	0	0	0
86 Funktionærboliger	0	0	0,00	0,00	0	0	0
87 Skov og landbrug	0	0	0,00	0,00	0	0	0
88 Øvrige ejendomme	0	0	0,00	0,00	0	0	0
90 Renteindtægt af anlægsopsparing	0	0	0,00	0,00	0	0	0
91 Salg af anlæg m.v.	0	0	0,00	0,00	0	0	0
92 Ligningsbeløb anlæg	558.332	173.332	133.332,00	133.332,00	558.332	0	0
93 5% tillægsbevilling anlæg	0	0	0,00	0,00	0	0	0
I alt	-2.311.668	83.332	16.931,37	133.332,00	558.332	0	-2.870.000

Faster Sogns Menighedsråd

11.05. 2022

Notat vedrørende varmeanlæg i Faster kirke.

Der blev afholdt møde d. 10.05. med deltagelse af repræsentanter for menighedsrådet samt undertegnede. Formålet var rådgivning vedrørende kirkens varmeanlæg.

Kirken opvarmes af et centralvarmeanlæg med radiatorer langs væggene. Anlægget er sandsynligvis installeret i 1969 i forbindelse med en istandsættelse af kirken. Varmen leveres fra en kondenserende naturgaskedel i et fyrrum i graverbygningen. Kedlen opvarmes også graverbygning og det nærliggende sognehus. Varmen føres gennem en forholdsvis ny jordledning frem til indføring i en kælder under tårnet. Der har tidligere stået en oliefyret kedel og sandsynligvis endnu tidligere et fyr til fast brændsel.

Naturgasforbruget var ca. 6.100 m³ i 2021/2022, 4.700 m³ i 2019/2020 og 3.100 m³ i 2018/2019. Den store stigning skyldes, at kirken nærmest opvarmes konstant efter ønske fra organisten. Denne opvarmningspraksis benyttes ellers fortrinsvis i bykirker med daglige aktiviteter. Der er omtrent en kirkelig handling om ugen, så anbefalingen er periodevis opvarmning med lav grundvarme.

Der foreligger en energigennemgang fra Energitjenesten i 2013, hvoraf fremgår, at varmeanlægget er underdimensioneret for periodevis opvarmning. Som følge deraf var grundtemperaturen for høj og opvarmningsperioderne for lange, hvilket medførte et stort gasforbrug. Energitjenestens forslag var følgende:

- *Udbygning af varmeanlægget med flere eller større radiatorer, f.eks. konvektorer under alle bænke.* Dette er i princippet en rigtig løsning, men det kan ikke anbefales at bygge videre på et varmeanlæg med over 50 år gamle skjulte rørføringer. En fornyelse af varmeanlægget bør omfatte alle installationer. I så fald anbefales et elektrisk varmeanlæg med ovne under bænke og langs vægge.
- *Udskiftning af gaskedlen til en større model.* Dette er enten allerede sket, eller også har energitjenesten ikke aflæst mærkepladen korrekt. Den maksimale ydelse er på 38 kW, hvilket vurderes tilstrækkeligt med den nuværende udformning af kirkens varmeanlæg.

*Kirkeministeriets varme, energi og klimakonsulent. Civilingeniør Poul Klenz Larsen
T: 20153530. E: kvek@outlook.dk*

- Hvis man ønsker at afvikle naturgas som varmekilde, kan der etableres en fælles varmforsyning med en 20 kW luft-vand varmepumpe kombineret med en elkedel til at booste fremløbstemperaturen ved opvarmning til brug. Køleaggregatet opstilles udenfor graverbygningen i god afstand til kirke og kirkegård. Der skal tilkøbes større el-forsyning, og installeres en ny el-tavle og muligvis anlægges nyt forsyningskabel. Udgiften hertil er anslået kr. 400.000,-. Besparelsen afhænger af den fremtidige pris på naturgas, som for tiden er unormalt høj. Der må forventes en lavere pris fremover, men den falder næppe tilbage på det meget lave niveau i 2021.
- *Brugervenlig urstyring.* Der er allerede en elektronisk styring med indstilling af rumtemperatur og opvarmningsperioder. Betjeningspanelet sidder i kirkerummet og regulerer fremløbstemperaturen fra gaskedlen. Det er vanskeligt at vurdere, hvordan det påvirker gulvvarmen i sognehuset, men så længe der er varme på kirken gør det næppe nogen forskel. Styringen er en standard type til boligopvarmning, og er næppe særlig brugervenlig, men dog funktionelt acceptabel.
- *Sænke grundvarmen.* I princippet korrekt, men vanskeligt at gennemføre med et underdimensioneret varmeanlæg og en aktiv organist. Det anbefales forsøgsvis at sænke temperaturen til 12 °C mellem aktiviteter. Træløfterne over skib og kor er varmeisoleret med ca. 150 mm mineraluld. Det kunne ikke afgøres om loftet i tårnrummet over orgelpulpituret ligeledes er isoleret. Det bør afklares ved løsne et eller to loftsbrædder. Der bør suppleres ved eventuel manglende isolering, hvilket vil forbedre forholdene på pulpituret. Komforten ved organistens plads kan forbedres ved hjælp af lokale varmekilder under, over eller bag ved bænken. Dette bør ske i samråd med organisten. Der er allerede et gardin, som dog ikke benyttes. Lokal opvarmning kan ikke erstatte generel rumopvarmning i forbindelse med brug af orglet.
- *Sænk el-forbruget.* De seneste to år var forbruget ca. 7.500 kWh om året. El-forbruget kan analyseres ved at betragte timeværdierne på forsyningsselskabets hjemmeside. Månedsforsbruget svinger fra ca. 300 kWh i juni til ca. 1100 kWh i januar, hvilket indikerer, at opvarmning udgør det væsentligste forbrug. En del medgår til opvarmning af toiletrum i kapellet. Der er automatisk dørlukker, men en helt åben ventilationskanal på grund af en ødelagt klap. Der skal monteres en ny ventil eller klap som holdes lukket. Timeværdierne afslører effektoptag op til 5 kW nogle timer om dagen, også om sommeren, f.eks. d. 7. juli 2021. Dette skyldes muligvis brug af de elektriske radiatorer på pulpituret?
- *Kontrollere luftfugtigheden.* Det anbefales at benytte en kondenserende affugter til regulering af luftfugtigheden, særligt om sommeren, hvor udeluften er fugtig. En velegnet model er Dantherm CDT60 med pumpe, så kondensat føres til afløb i håndvasken under trappen i våbenhuset (ekstra tilbehør). Hygrostaten skal indstilles

til 65 %RF. Affugteren placeres til daglig i midtergangen og flyttes når kirken benyttes. Når affugteren er i drift, skal døre og vinduer holdes lukkede. Udluftning skal fortsat ske efter aktiviteter.

- *Kortlægning af rumklimaet.* Der bør anskaffes et digitalt hygrometer eller en elektronisk datalogger, f.eks. Tinytag Plus 2 eller Tinytag View 2 fra Gemini Dataloggers. Forhandles af firmaet Recab (<https://recab.com/our-products/data-logger>).

Mvh

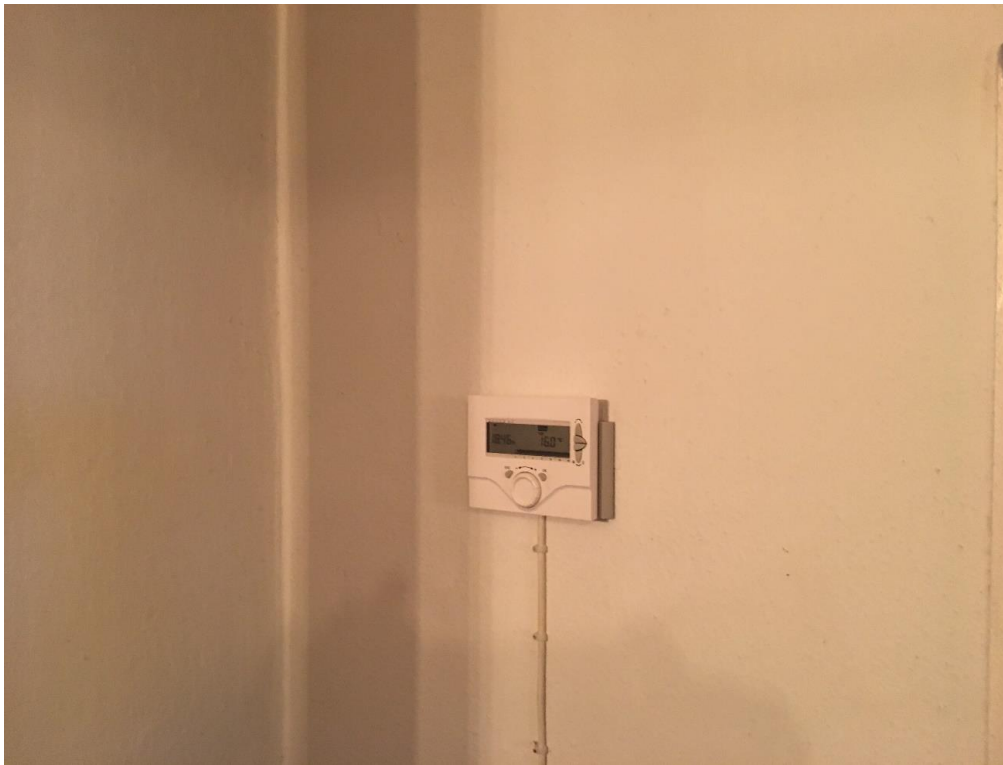
Poul Klenz Larsen

Vedlagt: Fotos fra kirken

*Kirkeministeriets varme, energi og klimakonsulent. Civilingeniør Poul Klenz Larsen
T: 20153530. E: kvek@outlook.dk*

*Kirkeministeriets varme, energi og klimakonsulent. Civilingeniør Poul Klenz Larsen
T: 20153530. E: kvek@outlook.dk*

*Kirkeministeriets varme, energi og klimakonsulent. Civilingeniør Poul Klenz Larsen
T: 20153530. E: kvek@outlook.dk*

*Kirkeministeriets varme, energi og klimakonsulent. Civilingeniør Poul Klenz Larsen
T: 20153530. E: kvek@outlook.dk*

Begrundelse for varmepumpe v FASTER Kirke.

Løsning 1. Vi havde den 10. maj besøg af Klimakonsulent Poul Klensz Larsen, og han sendte notat af 11. maj 22. En af hans anbefalinger går på at installere en luft til vand varmepumpe på omkring 20 kW, ved graverhuset, hvor gasfyret i dag er installeret. Denne varmepumpe kan klare grundopvarmningen, og så foreslår Poul K Larsen en El kedel til supplement. Han anslår en pris på 400.000 kr, men vi vil være nødt til at købe ca 50 Amp yderligere strøm for at kunne trække det, samtidig skal der indlægges nyt indføringskabel og tavle, hvilket vil anslået koste omkring 150.000 kr. Samlet pris omkring 500.000 kr.

Løsning 2. Vi arbejder sideløbende med at fremskaffe priser på en varmepumpe installation med en buffertank, som sandsynligvis vil kunne overflødiggøre den anbefalede El kedel og det ekstra strømkabel og tavle. Samtidig kunne vi beholde vores gaskedel som er fra 2014, så den kunne være supplement til opvarmning, hvis varmepumpen i en rigtig kold periode ikke kan klare det alene. Derudover vil denne løsning også være attraktiv, hvis gasprisen igen bliver konkurrence dygtig overfor El. Hvis vi i dette system installerer en buffertank på omkring 2000 liter, så kan vi forventeligt slukke for varmepumpen i de timer morgen og aften (07-10 og 17-21), hvor El priserne er høje og netselskabstariffen netop er hævet fra nuv. 0,16 kr/kWh til 0,62 kr/kWh i perioden 1. okt til 31. marts i tidsrummet 17-20. Samlet pris ca 300.000 kr.

Alle priser er incl moms.

Økonomi beregning: Ved at bruge 2021 priser og mængder vil varme se således ud:

Forbrug af gas 6128m³, 1m³ gas svarer til 10 kWh, dvs opvarmning 2021 61.280 kWh, hvis denne mængde var lavet på tilbudt varmepumpe, ville det have forbrugt 61.280/3,5= 17.508 kWh El. I 2021 var den gennemsnitlige kWh pris 2,506 kr/kWh, dvs så ville vi have haft en udgift til opvarmning i 2021 på 17.508x2,506= 43.883 kr. Vi har i denne periode betalt 63.727 kr for gas. Dermed ville det i 2021 priser og mængder give en besparelse på 63.727-43.883= 19.844 kr. Men husk dette er udregnet ud fra 2021 gas og El priser, indtil nu er gas priser steget mere end El priser, så besparelsen må forventes at blive større.

02.06.2022 Henning Bøndergaard.

FASTER KIRKE

TÅRNMURVÆRK

31. JANUAR 2021

(Sag 2621)

LINJEN

ARKITEKTER MAA ALLEGADE 45 8700 HORSENS LINJEN.DK INFO@LINJEN.DK +45 75 62 64 55

INDHOLD

Bygningsbeskrivelse

Registrering og tilstand

Istandsættelsesforslag

Fotoregistrering

Tegninger:

AE 2.01	Eksist. facader	1:200	A3
AN 5.01	Istandsættelse af murværk	1:10	A3
AN 5.02	Tårnluge, principdetalje	1:10	A3

Faster Sogns Menighedsråd
Bogense Provsti
Ribe Stift

Bygherre:
Faster Sogns Menighedsråd
v. / Henning Oggesen Bøndergaard
Lyngvejen 6, sædding
6900 Skjern
Tlf. 24 61 05 11
E.-mail: henningb@skjern-net.dk

Arkitekt:
LINJEN A/S arkitekter m.a.a.
v/arkitekt Mia Rahbek Andersen
Allegade 45
8700 Horsens
Tlf. 23 63 89 24
E-mail: mra@linjen.dk

BYGNINGSHISTORIE

Kirken, der ligger nordvestligt i byen, består af romansk kor og skib med ubestemt våbenhus ved sydsiden og nyt vesttårn. De romanske dele, der har blytag, er opført af granitkvadre over en skråkantsokkel, og udvendig i korets mure er der fire kvadre med halvkugler. Begge de rektantede døre er i behold, syddøren i brug, norddøren tilmuret. Et tilmuret vindue ses i korets østgavl, i dets nordside er et i brug og et findes i skibets nordside. I det indre, der har bjælkeloft er væggene i vid udstrækning sat af veltilhuggede kvadre. Korbuen er udvidet til en bred arkade, og dens kragbånd er brugt i våbenhuset, der er helt opført af granitkvadre, uden at det kan siges, hvornår dette er sket. I murværket indgår også en vinduesoverligger med profil og kors. Vesttårnet, der efterligner egnens almindelige type, med blændingsgavle i nord og syd, er rejst af små mursten med Kr. Jensen som arkitekt. Kirken er istandsat 1954 af arkitekt Rudolf Gram.

(Uddrag: De Danske Kirker, Nordvestjylland, Bind 15 s. 87-89.

BAGGRUND

Tårnet ved FASTER kirke er bygget i 1926 af arkitekt Kr. Jensen. Menighedsrådet fortæller, at man gennem længere tid har oplevet problemer med afskallende puds og mursten, der slår fra. I 2018 gennemførte man derfor en istandsættelse af tårnet med en totalafrensning af kalk og løst puds ved hjælp af sandblæsning. Efterfølgende blev facaderne behandlet med silikatmaling. Istandsættelsen har imidlertid ikke løst problemerne. Der ses fortsat afskallende maling og sten, der forvitrer. Den 21. april 2021 afholdtes en konsulentrunde ved FASTER kirke, hvor tårnfacaderne blev drøftet. Her blev menighedsrådet opfordret til at tage kontakt til en arkitekt for en vurdering af skaderne og nødvendige tiltag.

TILSTAND

Tårnets facader blev besigtiget d. 31. august 2021 med henblik på at vurdere skadernes omfang og årsag. I besigtigelsen deltog formand for menighedsrådet Henning O. Bøndergaard, Kirkevæрге Kjeld Solsø, Per Andersen v/Murerfirmaet K. E. Andersen, Mogens Svenning v/Linjen A/S og Mia Rahbek Andersen v/ Linjen A/S. Syd og vestfacaderne blev besigtiget fra lift. Forud for mødet havde Per Andersen udtaget facadesten i et område på ca. 40 x 40 cm ved sydfacaden hvor forvittringerne er værst. Tårnmuren er muret i krydsforbandt og er opbygget med 1 sten (24cm) formur, 120 mm hulmur og 1 sten (24cm) bagmur. For- og bagmur er muret sammen med faste bindere. Yderst er muret med røde blødstrogne sten. I den indvendige murkerne forekommer gule sten. Der er ingen ventilation af hulrummet i tårnmuren.

Facaderne er delvist overpudset/berappet med en ekstrem hård puds. Pudsens ligger kun ca. 10 mm ind i fugerne. Bagved er en almindelig og mere porøs opmuringsmørtel. Den hårde puds kan ikke fjernes fra stenens facade, uden at det yderste af stenen følger med. Det ses, at der, hvor pudsens ikke dækker murstenene, er brandhuden blevet nedbrudt i forbindelse med sandblæsningen. Mange steder ses det, at den yderste skal af teglstenen er sprunget af og silikatmalingen forvitrer. Skaderne fremkommer pga. fugt i murværket. Regnvand trænger ind i stenene og kan ikke diffundere ud pga. af den hårde puds og ophobes i murene. Det bevirker, at salte i stenene trækker med ud og skubber silikatmaling og det yderste af murstenene af. Problemet forværres yderligere ved frost, hvor fugten i stenene udvides og sprænger stenene.

Der blev ved besigtigelsen foretaget fugtmålinger med en Gann-måler, der måler fugt i murværk angivet i digits. Ca. 0-35 digits er tørt murværk, ca. 35-50 digits er normal fugtighed i murværk og ca. 50-100 er fugtigt murværk. Måleskala er vedlagt under bilag. Ved sydfacaden blev målt værdier på 65-70(+/- 10) digits, hvilket angiver opfugtet til kraftigt opfugtet murværk. Ved vestfacaden blev målt værdier på 55-60(+/- 10) digits, hvilket ligeledes er opfugtet. Fugtmålinger indvendigt i tårnet viste, at vest- og især sydmuren var fugtig med målinger på 40-60 digits, mens øst- og nordfacaderne var mere tør. Det antages, at fugten trænger ind fra formuren gennem de faste bindere.

I klokkerummet er fire glamhuller, hvor der er opsat net ved indvendig side af åbningen. Der er ingen afskærmning for slagregn. Det ses, at murværket under glamhullerne er kraftigt opfugtet og algebegroet. Klokkestolsdækket er støbt med fald mod afløb, der ledes ud på skibets tag gennem tårnmuren. Gulvet var ved besigtigelsen tørt og uden synlige skader.

**ISTANDSÆTTELSE AF
TÅRNMURVÆRK**

Tårnets facade mod syd fremstår med mange skadede sten og forvitret silikatmaling. Vest- og østfacaden har også områder med forvitret silikatmaling og skadede sten omend ikke i samme omfang som sydfacaden. Grundet facadernes beskaffenhed, skønnes det ikke tilstrækkeligt blot at udføre en reparation af murværket med udskiftning af skadede sten. Det er nødvendigt at fjerne den hårde puds, da den holder på fugten og forhindrer murværket i at tørre ud. Pudsen kan imidlertid ikke fjernes, uden at det yderste af murstenene (brandhuden) følger med. Når stenenes brandhud fjernes, er stenene porøse og åbne for indtrængende vand, hvilket betyder, at de hurtigt vil forvitre. Efter fjernelse af pudslaget skønnes det, at størstedelen af facaderne vil være beskadiget. De øvrige facadesten, der ikke er overpudset, fremstår desuden allerede med ødelagt brandhud som følge af tidligere sandblæsning. For at opnå en tæt og holdbar facade foreslås det derfor, at syd-, vest- og østfacaden mures om med en ny sten, der er velegnet til at kalke på.

Nordfacaden fremstår også med hård puds og mursten med ødelagt brandhud efter sandblæsning, men her er problemerne med forvitret silikatmaling og skadede sten ikke så udtalt. Skaderne på nordfacaden vil formentlig vedblive at opstå, men de skønnes indtil videre at være overkommelige at holde vedlige med pletmaling og udskiftning af skadede sten.

Løsningsforslag

Der foreligger to muligheder for udskiftning af facademur.

1. Udskiftning af den yderste halve mursten af formuren.

Da formuren er opbygget i en hel sten, er det muligt at hugge eller skære den yderste halve sten væk uden at ødelægge det tilbageværende murværk, som er forankret til bagmuren med faste bindere. Der opmures en ny halvstens formur, som forankres med den tilbageværende del af formuren med rustfri bindere. Mellem den nye formur og det bagerste af den gamle formur ilægges 10 mm polystyren for at hindre fugtvandringen mellem formur og bagmur.

2. Udskiftning af hele formuren.

En anden mulighed er at udskifte hele formuren og opmure en ny helstens formur, som forankres til bagmuren med rustfri bindere/ankre. Med denne løsning sikres det, at der ikke sker en fugtvandring mellem formur og bagmur, samtidig med at evt. opfyld/mørtelrester i hulmuren kan fjernes. Det er imidlertid en mere bekostelig løsning, og det skal undersøges, hvorvidt bagmuren kan bære, mens arbejderne pågår.

Begge løsninger sikrer, at de nuværende sugende facadesten udskiftes og der etableres en ny og holdbar facade, der kan holde på kalken og er tæt for indtrængende vand samtidig med, at fugtvandringen ind til bagmuren bremses.

Det foreslås, at tårnet istandsættes som beskrevet i løsning 1 i og med, at det vil være langt den billigste løsning. Der skal kun opmures halvt så mange sten, og den konstruktive indgriben vurderes at være mere overskuelig.

Udførelse

Sydfacaden foreslås udført med en rød blødstrøget sten i stenklasse 20 og opmuret i en blandingsmørtel bestående af hydraulisk kalkmørtel (1:1½:6). Den murede frise under trekantgavlen opmåles og genskabes i den nye skalmur. Murværk omkring glamluger og blændfelter skiftes også. Stik og lysningssten mures i fortanding med bagvedliggende murværk. Der vil således ikke være en fugtafbry-

delse mod bagmur lokalt omkring glamluger, men det skønnes, at effekten ved etablering af en vandafvisende og diffusionsåben formur vil være tilstrækkeligt til at hindre opfugtning af muren. Alternativt vil der skulle etableres en fuger i tilbage-springet ved glamlugen, som kan give anledning til indtrængende vand, såfremt den ikke konstant holdes vedlig. Spejlet i blændfelter i trekantgavlen ligger en halv sten tilbage trukket og skønnes derfor kun at bestå af en halv stens formur. Det foreslås derfor, at spejlet bibeholdes og udelukkende afrensnes for cementpuds ved afslibning og svummes op med en kalkhydraulisk mørtel. De yderste rækker tagsten og rygningsssten ved gavlene demonteres og genmonteres efter opmuring af ny skalmur. Ved ommuring af gesims vest- og østfacaden skal der udføres midlertidig sikring af tagkonstruktionen, mens murerarbejderne pågår, hvilket aftales nærmere med tilknyttet ingeniør. Ved østfacaden skal yderste tagplade i bly mod tårn demonteres for udførelse af murerarbejdet. Ved genetablering af blytaget genskabes inddækning mod tårn med risalit i murværk. Mørtelen skal blandes i tvangsblender og luftpiskes inden brug med piskeris påmonteret en kraftig boremaskine. Fugen afsluttes som skrabe-fuge med træpind eller lignende. Inden det egentlige fugearbejde påbegyndes, skal der udføres en prøvefugning af minimum 1 m² murflade til endelig godkendelse af tilsynet. Efter opmuring skal murværket tørre ud i minimum et år, inden facaden behandles. Det foreslås, at de tre ommurede facader kalkes på traditionel vis for at sikre, at facaden er så diffusionsåben som muligt. Facaderne kalkes 3-4 gange til fuld dækning.

Nordfacaden, der er mindre medtaget end de øvrige facader, kan enten istandsættes ved udskiftning af skadede sten og reparation af pudsskader eller ved ommuring som de øvrige facader. Vælger man en stedvis istandsættelse, bevares den hårde puds og det vil være nødvendigt at fastholde en malerbehandling med silikatmaling, mens de andre facader kalkes. Nordfacaden vil således fortsat være diffusionstæt og det må derfor forventes, at skaderne vil vedblive med at opstå i gradvist større og større omfang og kræve løbende vedligehold fremover. For at kunne opretholde en hensigtsmæssig og ens facadebehandling med kalkning ved alle facader og for at undgå udgifter til eskalerende løbende vedligehold med udskiftning af dårlige sten og fuger, ønsker menighedsrådet, at nordfacaden ommures som beskrevet ved de øvrige facader. Herved opnås en fremtidssikret løsning for hele tårnet.

Udtørring/ventilation

For udførelse af facadearbejderne foreslås det, at der udføres totalafdækning omkring tårnet, således at den tilbageværende del af formuren kan udtørre, inden den nye facademur opføres. Udtørringen af den resterende del af formuren forventes at tage ca. 3 mdr.

Som et led i udtørring af murene foreslås det, at der etableres naturlig ventilation af hulmuren med åbne studs-fuger nederst i facademurværket og øverst indvendigt i bagmuren. Hullerne øverst i bagmuren udføres som 120 x 120 mm huller i murværket, som forsynes med en rist i rustfrit stål.

Glamhuller

I tårnet ses fire glamhuller, et ved hver af de fire facader. Ved bagsiden af glamhullerne er opsat net i en ramme, som hindrer fugle i at flyve ind i tårnet. Det bremser imidlertid ikke slagregn og især mod syd ses algebegroninger og forvitrede fuger og puds som følge af fugtpåvirkninger.

Det foreslås derfor, at der udføres jalousiluger med skråtstillede vandrette lameller, som hindrer vandet i at trænge ind samtidig med at lyden fra klokkerne fortsat kan høres. Jalousilugerne forsynes med trådned ved indvendig side, der kan holde fugle og insekter ude. Der er vedlagt en princip-tegning for udførelse af jalousiluger.

Kirken set fra syd.
Tårnets facade fremstår med
mange skadede sten,
pudsskader og forvitret
silikatmaling.

Tårnets vestfacade.
Her ses mindre omfang af
skadede sten og pudsskader.

Tårnets nordfacade.
Her ses mindre omfang af
pudsskader og forvitret
silikatmaling.

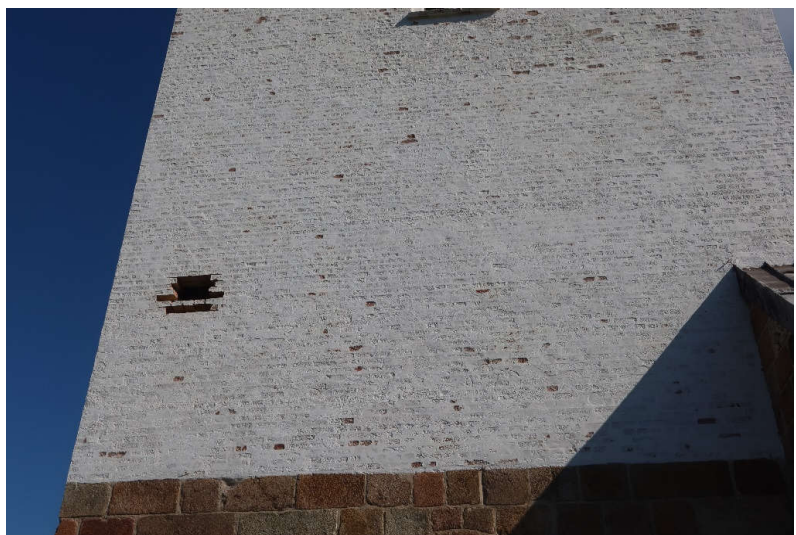
Tårnets østfacade.
Mindre omfang af pudsskader
og forvitret silikatmaling.

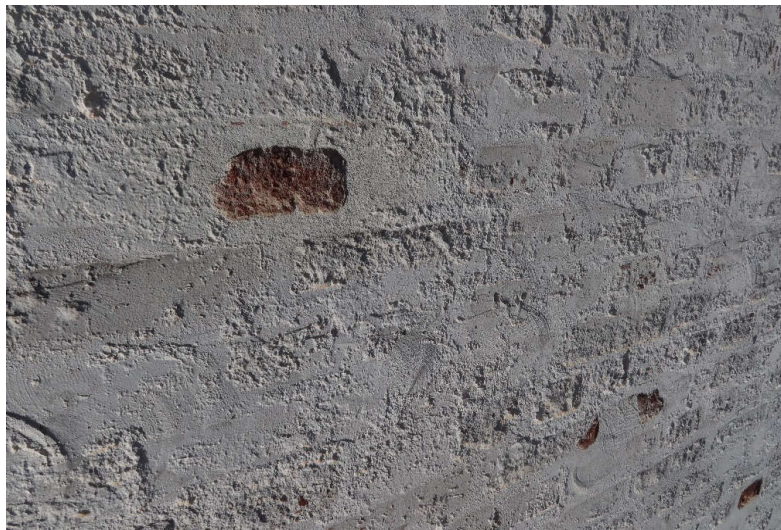
Tårnets øvre sydfacade har
mange skadede sten,
pudsskader og forvitret
silikatmaling jævnt fordelt
over hele facaden.

Tårnets nedre sydfacade har
ligeledes skadede sten,
pudsskader og forvitret
silikatmaling jævnt fordelt
over hele facaden.
Hul til vestre i billedet er
udført i forbindelse med
undersøgelse af mur.

Nærbillede af sydfacade. Hårde fuger og puds er fremspringende. Mursten fremstår med skadet brandhud efter sandblæsning. Hvor pudsens springer af, følger det yderste bagvedliggende mursten med.

Undersøgelse af mur ved udhugning af sten. Hul er retableret efter endte undersøgelser.

Faste bindere i hulmur.

Skallen af mursten følger med ved forsøg på fjernelse af hård puds

Mur er opmuret med røde sten yderst og en blanding af gule og røde mursten i indeliggende murværk.

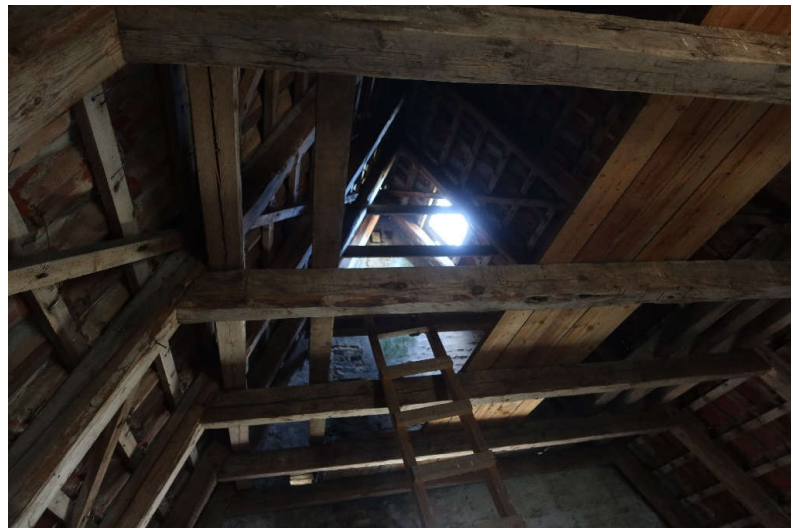
Nærbillede af forvitret silikatmaling ved vestfacaden. Salte i murværket skubber silikatmalingen af.

Glamluge i klokkerum mod syd
Der er udelukkende net for
glamhullerne, og det ses, at der
trænger vand ind. Er værst mod
syd og vest.
Der er fald mod afløb i gulv med
udledning af vand ved
østfacaden.

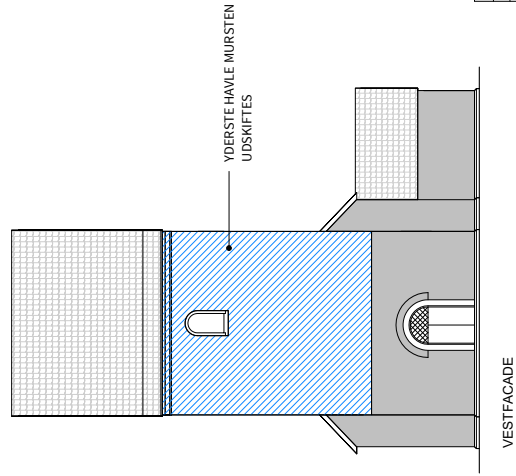
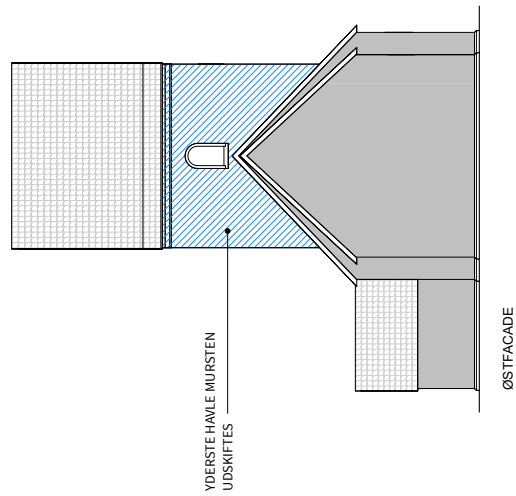
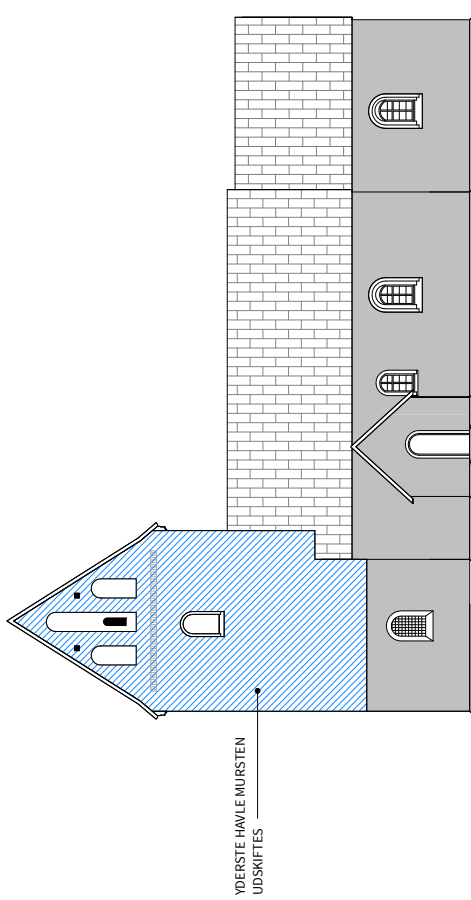
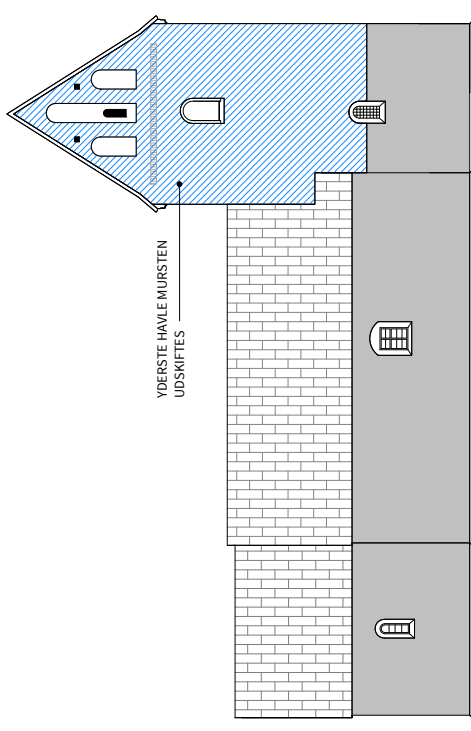
Tagrum i tårn.
Tagvindue kan give anledning
til utætheder.

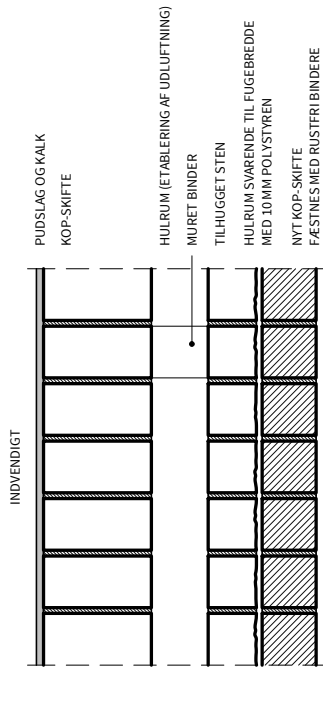
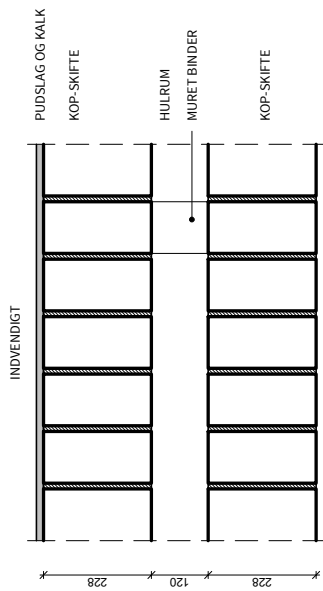
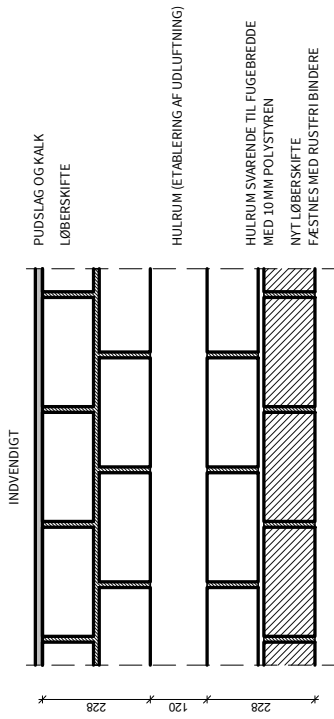
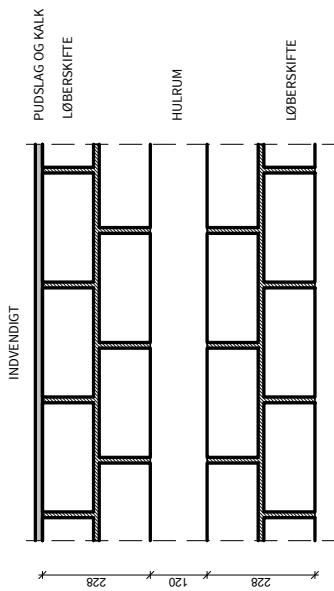
Hvælv over våbenhus i tårn.
Der ses tydelige fugtskader
ved sydvæggen bagerst i
billedet.

TEGNINGER

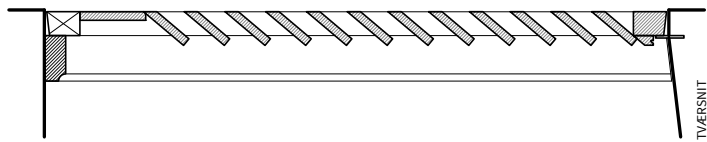
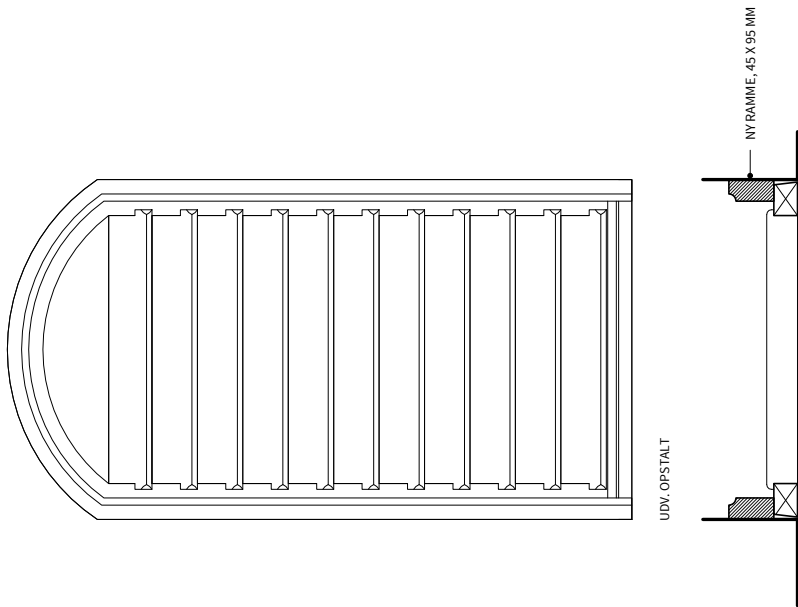
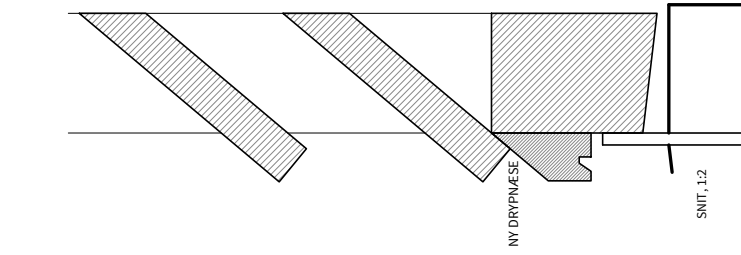
Sag: FASTER Kirke - Ommuring af lælmur			
Emne: Ekst. Facader	Dato: 31.01.2022	Fase: Eksisterende	
Tegn. af: JVA	Sags nr. 2621	Tegn. nr. AE.2.01	
Mål: 1 : 200			
LINJEN			
<small>ALLEGADE 46 • 6700 HORSBENS • CVR: 77 97 05 19 • www.linjen.dk • info@linjen.dk • T: +45 7682 6565</small>			

VANDRET SNIT.
MURBYGNING FØR ISTANDSÆTTELSE.
MUR ER OPFØRT SOM KRYDSFORBANDT.

VANDRET SNIT.
ISTANDSÆTTELSE AF MURVÆRK.

Sag: FASTER Kirke - Ommuring af lammur			
Emne: Istandsættelse af murværk			
Tegn. af: JVA	Dato: 31.01.2022	Fase: Projekt	
Mål: 1 : 10	Sags nr. 2621	Tegh. nr. AN.5.01	
LINJEN			
<small>ALLEGØDE 46 • 6700 HORSBENS • CVR: 77 97 05 19 • www.linjen.dk • info@linjen.dk • T: 45 7682 6652</small>			

Sags: FASTER Kirke - Ommuring af læmnur			
Emne:	Tårnløge, Principaleje	Dato:	31.01.2022
Tegn. af:	JVA	Sags nr.:	2621
Mål:	1 : 10	Tegn. nr.:	AN.5.02
LINJEN			
<small>ALLEGØDE 45 • 6700 HORSBENS • CVR: 77 97 05 19 • www.linjen.dk • info@linjen.dk • T: 45 7682 6652</small>			

SAG : FASTER kirke, ommuring
 SAG NR. : 2621
 EMNE : Skønnet budget
 DATO : 25-01-2022

Arkitekter MAA
 Allegade 45
 DK-8700 Horsens
 T: +45 75 62 64 55

Ommuring af tårnets syd-, vest- og østmur samt udbedring af øvrigt tårnmurværk

Håndværkerudgifter:

Byggeplads, køreplader, skurvogn mv.	10.000,00 kr.
Affaldscontainer og bortskaffelse af affald	15.000,00 kr.
Stillads, inkl total overdækning	180.000,00 kr.
Nedhugning af yderfacade mod syd, vest, øst og nord ca. 270 m2	270.000,00 kr.
Opmuring af ny facade, ca. 270 m2	600.000,00 kr.
Arbejder i tag ved syd- og nordgavl	100.000,00 kr.
Midlertidig stabilisering af tagkonstruktion	40.000,00 kr.
De- og genmontering af blytag	50.000,00 kr.
Etablering af ventilation i for- og bagmur	15.000,00 kr.
Kalkning af tårnets syd-, vest-, øst- og nordfacade	80.000,00 kr.
Reparation af puds på indvendig væg	15.000,00 kr.
Nye glamluger, 4 stk.	80.000,00 kr.
Afdækning af vinduer og dør	10.000,00 kr.
Div. el-arbejde	8.000,00 kr.
Håndværkerudgifter i alt	<u>1.473.000,00 kr.</u>

Uforudselige udgifter:

Ikke prissatte arbejder	<u>135.000,00 kr.</u>
-------------------------	-----------------------

Håndværkerudgifter i alt inkl. uforudselige udgifter 1.608.000,00 kr.

Tekniske omkostninger:

Projekt til indsendelse ad tjenstlig vej	20.000,00 kr.
Hovedprojekt, udbud og byggeledelse, 8 % af håndværkerudgifterne	128.640,00 kr.
Ingeniør (afsæt)	25.000,00 kr.
Udlæg (kørsel, print mv.)	6.000,00 kr.
Tekniske omkostninger i alt:	<u>179.640,00 kr.</u>

Budget i alt excl. moms 1.787.640,00 kr.

25 % moms 446.910,00 kr.

Budget i alt inkl. moms 2.234.550,00 kr.

Faster Sogns Menighedsråd (8778)
E-mail: 8778@SOGN.DK

Sagsnummer: 2022 - 7359
Aktid.: 1813300
Sagsbeh.: ION

Ribe, den 09. marts 2022

Faster Kirke – Godkendelse – istandsættelse af tårnmurværk

Stiftsøvrigheden har behandlet menighedsrådets ansøgning om istandsættelse af tårnmurværk ved Faster Kirke og skal hermed meddele følgende afgørelse:

Stiftsøvrigheden godkender det af Linjen Arkitekter udarbejdet projektbeskrivelse af 31. januar 2021 om istandsættelse af tårnmurværk ved Faster Kirke.

Følgende bemærkning som forudsætning til godkendelse:

- at der **skal** tages hensyn til den ældre middelalderlige kirkebygning i forbindelse med stilladsering, og eventuelle fastgørelser **skal** foretages uden at gøre skade på kvaderstenene.

Sagsfremstilling

Faster Sogns Menighedsråd (8778) har den 31. januar 2022 ansøgt om tilladelse til godkendelse af tårnmurværk ved Faster Kirke. Menighedsrådet har oplyst, at de samlede udgifter til projektet vil beløbe sig til 2.234.550, 00 Kr.

Begrundelse

Skjern Provsti har den 24. februar 2022 fremsendt sagen med anbefaling.

Stiftsøvrigheden har i sagens anledning indhentet erklæring af:

- Den 1. marts 2022 fra Den Kongelig Bygningsinspektør
- Den 8. marts 2022 fra Nationalmuseet, Sagsnummer: 22/08387

./. Erklæringerne vedlægges i kopi.

Korsbrødregade 7, 6760 Ribe Tlf. 75421800 kmrib@km.dk
Ean-nr. 5798000818743 CVR 57244615 www.ribestift.dk

Stiftsøvrigheden har lagt vægt på, at Den Kongelig Bygningsinspektør og Nationalmuseet anbefaler projektet om istandsættelse af tårnmurværk til godkendelse. Læs hertil udtalelserne.

Arkitekt MAA, MSc., Kongelig Bygningsinspektør Gunilla M. Rønnow udtaler:

[..] Tårnet er opført i 1926.

Der har i længere tid været problemer med tårnets udvendige murværk. For få år siden har man prøvet at løse problemet ved at sandblæse og silikatbehandle murværket, hvilket kun gør problemerne større. Man må aldrig bruge sandblæsning på murværk af den slags.

Sagen blev drøftet ved en konsulentrunde i foråret 2021.

Det foreliggende projekt omfatter en ommuring af den udvendige mur. Den udvendige mur er opført som helstensmur. Af økonomiske grunde har man valgt kun at udskifte den yderste halve mur.

Overslagets overskrift lyder på at kun syd, øst, og vestsiderne ommures, men det må forstås sådan, at man også ommurer nordsiden.

Projektet er for øvrigt velbeskrevet, og vi kan anbefale, at det godkendes.

Nationalmuseets museumsinspektør, ph.d. Morten Larsen udtaler:

[..] Murværket på kirkens tårn er i dårlig forfatning, hvor pudsen falder af, og stenene forvitrer. Problemet har været drøftet på konsulentrunder i 2017 og 2021. Et forsøg på udbedring ved sandblæsning og efterfølgende maling af facaden har været uden positivt resultat. I det fremsendte projekt planlægges facadernes yderste sten nedhugget, hvorefter tårnet skalmures. Tårnpartiet er fra 1926.

[..] Der er tale om et velbeskrevet og velargumenteret projekt. Da tårnet er af nyere dato, vil projektet ikke medføre væsentlige forringelser af kirkens bevaringsværdier.

Nationalmuseet vil blot knytte en enkelt bemærkning til den praktiske gennemførelse: I forbindelse med stilladsering skal der tages hensyn til den ældre middelalderlige kirkebygning, og eventuelle fastgørelser skal foretages uden at gøre skade på kvaderstenene.

[..] Nationalmuseet anbefaler projektet til godkendelse.

Retsgrundlag

Det følger af § 2 i bekendtgørelse nr. 1172/2016 om folkekirkens bygninger og kirkegårde, at istandsættelse af kirkebygninger, der er over 100 år gamle eller er undergivet særligt tilsyn i henhold til lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde kapitel VI, skal godkendes af stiftsøvrigheden.

Korsbrødregade 7, 6760 Ribe Tlf. 75421800 kmrib@km.dk
Ean-nr. 5798000818743 CVR 57244615 www.ribestift.dk

Klagevejledning

Afgørelsen kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed.

Med venlig hilsen
Ribe Stift

Ioana Nitu
Stiftsmedarbejder

Kopi er sendt til: Skjern Provstiudvalg
Nationalmuseet
Den Kongelig Bygningsinspektør